

Krise: Den vestlige gjeldskrise har foreløpig skapt små problemer i vår norske økonomi. Spørsmålet er om dette kan vedvare eller om også Norge vil bli rammet av boligprisfall, økt arbeidsledighet og svekket offentlig økonomi.

Er dette landet annerledes?

Det som var en finanskriser er nå en statlig gjeldskrise, etter at stater over hele verden har brukt store summer på å redde egne banker. Kostnadene ved disse redningsaksjonene og lav skatteinngang, truer nå statsfinansieringen i en rekke land. Et nytt internasjonalt tilbakeslag synes derfor nesten uunngåelig når stadig flere stater må ha hjelp til å skaffe penger. Hovedutfordringen er denne gangen i eurosønen og pengeunionen i EU har forsterket problemene. Høsten 2008 var det en privat gjeldskrise som skapte problemene. Nå er det de europeiske statsfinansene som tilsynelatende står foran stupet, og vanlige folk er skviset mellom hvordan de skal håndtere egen gjeld og hvor mye de evner å bidra til å betjene statens gjeld og driftskostnader.

Krisa vil med andre ord bli langvarig og mer alvorlig enn den forrige, fordi den eneste som kan redde statene er sentralbanken og trykking av flere penger. USA og Storbritannia har allerede gjort dette. Men skal den tyskdominerte europeiske sentralbanken gjøre det samme, vil det i praksis si at også Tyskland må være med og garantere for gjelda i middelhavslandene. Det finnes det gode grunner for ikke å gjøre. En av dem er at om Spania og Italia må ut av eurosønen, så vil de resterende landene i eurosønen måtte trykke penger for å

redde seg selv. Går seddelpressa varm før disse landene bryter ut, kan euroen risikere hyperinflasjon. Og det har Tyskland og Europa dårlige erfaringer med ...

Med bakgrunn i de dystre utsikter i våre europeiske naboland og Vesten for øvrig, så har det til nå vært forbausende lite effekter her i Norge. Ikke engang en skikkelig boligkorreksjon har vi hatt.

Norge bør ikke lenger opprettholde regelverk og skatteordninger som stimulerer til eiendomsspekulasjon og overdrevne låneopptak.

Boligprisfall var hovedårsak til dagens økonomiske problemer i mange land. Prisøkningen de siste tiårene bar i økende grad preg av pyramidespill, og til slutt røk fundamentet. Da det ikke var flere boligkjøpere igjen som kunne gå inn i markedet, stagnerte prisene. Fallet ble utløst av stigende renter og en voksende gruppe som ikke lenger greide å betale renter på økende gjeld. Et økende mislighold rev med seg bankvesenet og skapte til slutt finanskrisen, enkelt forklart. Påfølgende økt arbeidsledighet, svake offentlige finanser og økt privat sparing gjør at prisene i mange land fortsatt faller.

I hvilken grad kan norske boligpriser sies å være et pyramidespill? Det er ikke usannsynlig at hendelsesforløpet over også kan ramme Norge. Norske boligpriser har steget med godt over 300 prosent som helhet og nærmere 450 prosent i Oslo og Bærum siden tidlig nittital. Ingen europeiske land har hatt en liknende prisvekst. Boligprisene i Sverige har til sammenlikning steget med 250 prosent i samme periode. Jens Stoltenberg er bekymret, og flere med ham.

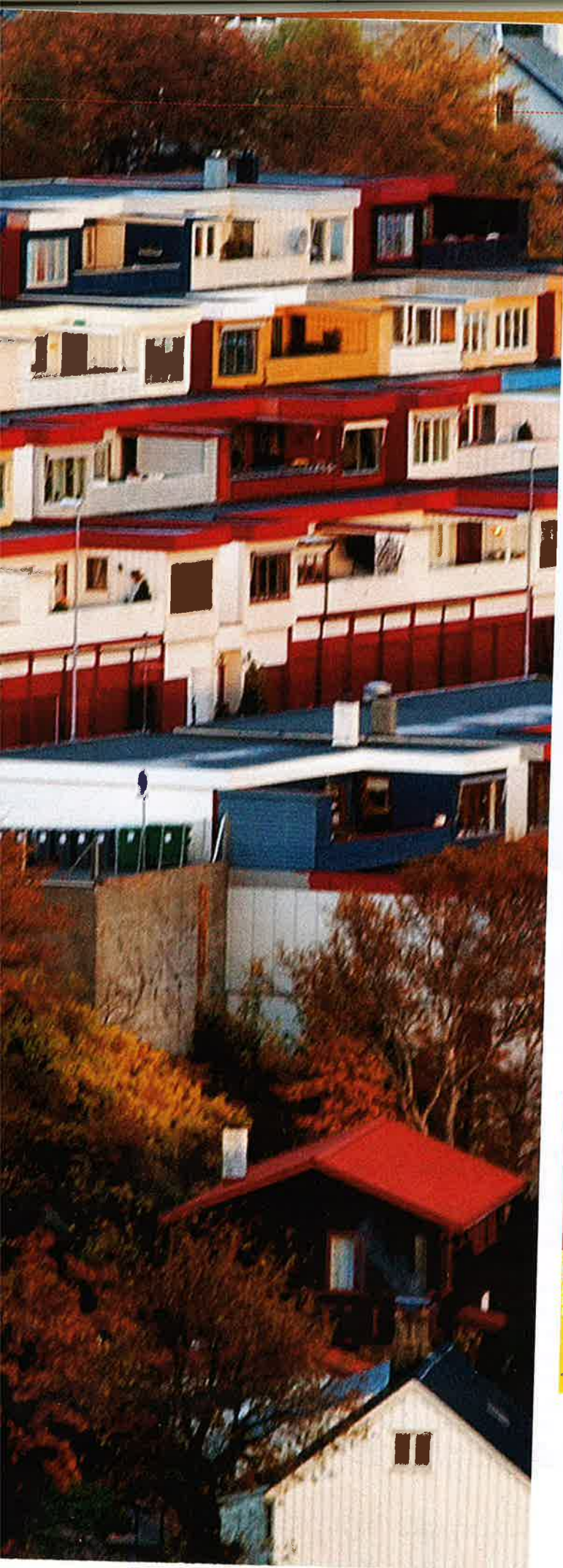
I statsbudsjettet for 2012 understrekes det at brutto gjeldsnivå i husholdningene i Norge nå er om lag 200 prosent av disponibel inntekt. I USA var den private gjeldsbelastningen på rundt 140 prosent av disponibel inntekt da boblen sprakk i 2008.

Til tross for reallønnsvekst i Norge, i motsetning til mange andre land, så er mye av forbruket likevel i stor grad basert på lån. Med dagens lave renter og lav arbeidsledighet kan mange tåle en høyere gjeldsbelastning enn USA, men gjelda stiger fortsatt. I september ble det meldt at husholdningenes gjeld steg med nærmere 8 prosent årlig, mens lønnsveksten er på 4 prosent. Norske husholdninger har økt gjelda mer enn lønnsveksten hvert år siden midt på 1990-tallet. Det betyr at mange husholdninger akkumulerer gjeld i stort omfang og at de forutsetter videre vekst i boligprisene.

Med en ny nedtur i internasjonal økonomi vil norsk industri også bli rammet, varer og tjenester vil selge dårligere og skatteinngangen vil bli lavere og kommunene må kutte kostnader. Med høyere arbeidsledighet, lavere skatteinntekter og endrede forventninger til videre prisutvikling vil boligprisfall også ramme Norge.

Om vi ikke tror at dette landet er annerledes, bør begrensningene i kredittveksten komme før boblen sprekker. USAs avgåtte sentralbanksjef Alan Greenspan sa at myndighetene ikke burde sprekke bobler som markedet skapte, av frykt for å gjøre feil. Hans syn var at det var bedre å rydde opp etterpå. Vi vet hva den strategien har ført til.

Norge bør ikke lenger opprettholde regelverk og skatteordninger som stimulerer til eiendomsspekulasjon og overdrevne låneopptak. Ett tiltak er å fjerne skattefradraget for lån – gradvis. Nå som renta er lav vil det ha små konsekvenser. Da vil man få ned prisen på boliger, fordi alle da får redusert sitt lånenivå. Dessuten vil det hjelpe dem som skal inn i boligmarkedet, som da vil få lavere lån, og det vil stimulere til sparing, som mange husholdninger trenger. Dagens skattefradrag på lån fungerer som indirekte subsidier til biler, båter og hytter, samt til ekstra utleieboliger som igjen øker etterspørselen og prisnivået

Gjeld: Med høyere arbeidsledighet, lavere skatteinntekter og endrede forventninger til videre prisutvikling vil boligprisfall også ramme Norge, skriver kronikøren.

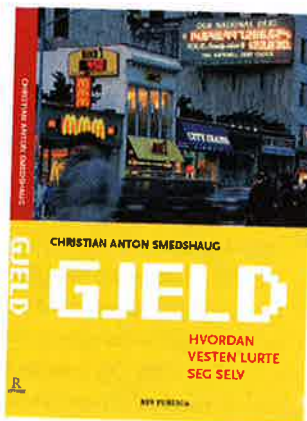
Arkivfoto: Sissel M. Rasmussen

på boliger. Dermed kan man videreutvikle eiendomsskatt på eiendom utenom egen bopel slik regjeringen allerede har begynt med. Videre bør man heve formuesgrunnlaget for uteleieboliger og senke den for aksjer. Da vil man få penger ut av et gjeldsdrevet eiendomssystem og over i (forhåpentligvis) produktiv virksomhet.

En ny internasjonal nedgang vil i neste runde antakelig utløses i EU og svekke økonomien i Europa og USA. Kina vil denne gang mest sannsynlig få større problemer, grunnet videre eksportfall, og for svak innenlandsk etterspørsel til å veie opp for dette. Samtidig har Kina etter manges syn sin egen store boligboble, der luften kan være i ferd med å gå ut. Det vil i så fall gjøre at

de tre største motorene i verdensøkonomien går med redusert kapasitet.

Sannsynligheten er derfor stor for at vi står foran store utfordringer også i vårt land. Da vil boligprisene falle, kredittbølen kan sprekke og arbeidsmarkedet settes under press. Vår industri blir da svært utsatt for nedleggelse og oppkjøp. Strategiene for å sikre industri og verne arbeidsmarkedet og hvordan vi skal håndtere kredittbølen, bør legges så raskt som mulig. Fagbevegelsen har gjennom flere generasjoner stolte tradisjoner i så måte. Nå må den kunnskapen og arven igjen brukes for å ta vare på den norske modellen og sikre framtidig verdiskaping i en styrket realøkonomi.

Chr. Anton Smedshaug,

daglig leder i Landbrukets utredningskontor

og forfatter av boken «Gjeld. Hvordan Vesten lurte seg selv»